

Τα Ψυχοσάββατα και ορισμένες παρερμηνείες στην Παράδοση της Εκκλησίας.

Γράφει
Ο Ευάγγελος Μαυρογόνατος

Ο άνθρωπος, ως γνωστόν, δημιουργήθηκε από τον Θεόν, την έκτη ημέρα, και θα ζει εδώ στην γη, όσο χρόνο θα διαρκέσει αυτή η έκτη "ημέρα".

Γι' αυτό και η Παρασκευή, που είναι η έκτη (6η) ημέρα της εβδομάδος, συμβολίζει όλη την παρούσα ζωή του κάθε ανθρώπου, από τον πρώτο άνθρωπο τον Αδάμ, μέχρι και τον τελευταίο άνθρωπο πριν την Δευτέρα Παρουσία.

Γι' αυτό και ενώ όλες οι άλλες ημέρες της εβδομάδος, ονομάζονται, Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη, αυτή ονομάζεται Παρασκευή και όχι έκτη (6η) επειδή ακριβώς πρέπει όλοι μας κατά την διάρκεια της ημέρας αυτής (της Παρασκευής) να παρασκευάζουμε και να προετοιμάζουμε το πέρασμα μας από αυτή την ζωή, (την 6η), στην άλλη ζωή, (την 7η) μετά τον θάνατό μας.

Το Σάββατο είναι η εβδόμη (7η) ημέρα της εβδομάδος και συμβολίζει τον θάνατον, τον ύπνο, την ανάπαυση και κατάπαυση όλων όσων φεύγουν από την παρούσα αυτή ζωή (την 6η) και περιμένουν να περάσουν στην ογδόη (8η) δηλαδή την Κυριακή, όταν θα γίνει η Ανάσταση των νεκρών.

Ενώ η Κυριακή είναι η πρώτη αλλά και ογδόη (8η) ημέρα της εβδομάδος, είναι αφιερωμένη στον Κύριό μας και στην Ανάστασή Του και συμβολίζει, την αιώνιο ζωή και την Βασιλεία των Ουρανών.

Γι' αυτό και την Κυριακή, επειδή είναι ημέρα Αναστάσιμη, απαγορεύεται να νηστεύουμε, να γονατίζουμε και να κάνουμε γονυκλισίες ή άλλο τι πένθιμο.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει καθορίσει λοιπόν δύο Σάββατα, τα οποία αφιερώνει στους κεκοιμημένους της. Είναι τα μεγάλα Ψυχοσάββατα, το ένα πριν από την Κυριακή της Απόκριω και το άλλο πριν από την Κυριακή της Πεντηκοστής.

Για την ιστορία και μόνο ας γνωρίζουμε ότι η καθιέρωση του Σαββάτου προ των Απόκρεω ως Ψυχοσάββατου, έγινε μάλλον και αυτό κατ' απομίμησιν του Σαββάτου προ της Πεντηκοστής, που ήταν και το μόνο που υπήρχε αρχικά.

Αυτές τις μέρες η Ορθόδοξη Εκκλησία τελεί την από κοινού μνημόνευση όλων των απ' αιώνος κεκοιμημένων.

Το Σάββατο προ της Πεντηκοστής όμως έχει μία ειδική σημασία για τη λειτουργική ζωή της Εκκλησίας, με τον αναμνηστικό της χαρακτήρα, επειδή είναι σε στενό δεσμό με την εορτή της καθόδου του Αγίου Πνεύματος, αφού και οι κεκοιμημένοι αισθάνονται την ανάγκη της κοινωνίας με το Χριστό και με ολόκληρη την Εκκλησία. Αυτό βέβαια μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος, που κάνει το Χριστό παρόντα στην Εκκλησία.

Το Σάββατο επιλέχτηκε ως εβδομαδιαία ημέρα της μνημόνευσης των κεκοιμημένων ακόμη από την χριστιανική αρχαιότητα.

Αυτή την ημέρα η Εκκλησία ενθυμείται και τιμά τους μάρτυρες, τους ομολογητές, μνημονεύοντας «τους αγίους, ενδόξους και πανευφήμους αποστόλους, τους αγίους, ενδόξους και καλλινίκους μάρτυρες, τους οσίους και θεοφόρους πατέρες ημών», αλλά και τους «εν ορθή τη πίστη κεκοιμημένους».

Αργότερα με το ίδιο σκεπτικό, δηλαδή ως σημείο σεβασμού προς την ημέρα της ανάπαυσης και γνωστό όντως ότι οι κεκοιμημένοι αναπαύονται σε σχέση με όλα τα επίγεια πράγματα, οι Άγιοι Πατέρες όρισαν το Σάββατο ως ημέρα μνημόνευσης αυτών που ολοκλήρωσαν την επίγεια ζωή τους:

*«Ἐν Σαββάτῳ δὲ ἀεὶ τὴν τῶν ψυχῶν μνησίαν ποιούμεθα, ὅτι τὸ Σάββατον, κατάπαυσιν σημαίνει Ἑβραϊστί καὶ τῶν τεθνεώτων τοίνυν ὡς τῶν βιωτικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων καταπαυσαμένων κἂν τῇ καταπαυσίμῳ τῶν ἡμερῶν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν δεήσεις ποιούμεθα, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ πᾶν κεκράτῃται γίνεσθαι Σάββατον».*¹

Παρότι κάθε Σάββατο τελούνται ακολουθίες για τους κεκοιμημένους, η Εκκλησία κανόνισε ειδικές μέρες του εκκλησιαστικού έτους στις οποίες τελείται ειδικά η μνημόνευση των απ' αιώνος κεκοιμημένων και τις τοποθέτησε στο πλαίσιο του κινητού λειτουργικού κύκλου.

Αυτές οι ημέρες είναι το Ψυχοσάββατο της Απόκρεω, την περίοδο του Τριωδίου, και το Ψυχοσάββατο της Πεντηκοστής, την περίοδο του Πεντηκοσταρίου, έχοντας τα δύο Σάββατα ένα στενό δεσμό μεταξύ τους.

Σχετικά με το Ψυχοσάββατο της Απόκρεω, ο χριστιανός:

*«προτού να ταυτιστεί με τον Αδάμ, ώστε να παρασύρει στην κίνηση της μεταπτώσεως του ολόκληρη την ανθρώπινη φύση, πρέπει να προενεργεί αυτή τη διάβαση από την υπόσταση στη φύση διά «της λειτουργικής μνήμης», συνοψίζοντας, σε μία ημέρα, το αμέτρητο πλήθος των πιστών που με την ύπαρξή τους έχουν σημαδέψει την πορεία του χρόνου».*²

¹ Συναξάριο Ψυχοσαββάτου Απόκρεω.

² Μακάριος Σιμωνοπετρίτης.

Όσον αφορά το Ψυχοσάββατο της Πεντηκοστής, τοποθετημένο πριν την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος, μας κάνει να συνειδητοποιήσουμε ότι όλοι “είμαστε σεσωσμένοι” διά της θυσίας του Χριστού.

Και τούτο γιατί γεννηθήκαμε εν Χριστώ μέσω του Βαπτίσματος και ενδυναμωθήκαμε στην εν Χριστώ ζωή διά των άλλων Ιερών Μυστηρίων της Εκκλησίας.

Όλοι μαζί, λοιπόν, ζώντας και κεκοιμημένοι είμαστε μέλη της Εκκλησίας, διά της κοινωνίας με το Θεό, και όλοι δικαιούμαστε να λάβουμε την Πεντηκοστή το περίσσευμα των δώρων του Αγίου Πνεύματος.

Συνεχίζοντας τη σκέψη μας πάνω σ’ αυτή την ιδέα λέμε ότι αυτή η ημέρα θυμίζει σε μας που ζούμε ακόμα στη γη και την υποχρέωση που έχουμε, να προσευχόμαστε ο ένας για τον άλλον, όπως συμβουλεύει και ο Απόστολος Ιάκωβος και είναι σαφές ότι με τον όρο «άλλον» εννοούμε τόσο τους ζωντανούς όσο τους κεκοιμημένους, επειδή και αυτοί είναι οι «εν Χριστώ» αδελφοί μας.

Μένοντας στη σημασία της ίδιας εορτής, παραθέτουμε τη σχετική αναφορά στο Πεντηκοστάριο, όπου, ευθύς εξ’ αρχής, πριν να καταγραφούν όπως συνήθως οι τυπικές διατάξεις, αναφέρεται:

«Μνήμην ἐπιτελούμεν πάντων των ἀπ’ αΐωνος κοιμηθέντων ευσεβείς, ἐπ’ ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αΐωνίου».

Η αναγκαιότητα των προσευχών της Εκκλησίας για τους κεκοιμημένους, συνδεδεμένες με αυτή την ημέρα της ευσεβούς ανάμνησης, αιτιολογείται από τους Αγίους Πατέρες με ένα τρόπο εντυπωσιακό:

«Ἐπειδή τινες ἄωρον πολλάκις ἐπὶ ξένης ἐπέστησαν θάνατον ἐν θαλάσῃ τε, καὶ ἀβάτοις ὄρεσι, κρημοῖς τε καὶ χάσμασι, καὶ λοιμοῖς, καὶ λιμοῖς, καὶ πολέμοις, καὶ ἐμπρημοῖς, καὶ κρημοῖς, καὶ ἄλλους παντοίους θανάτους ἔπομεμενηκότες ἴσως δέ, καὶ πένητες ὄντες καὶ ἄποροι, καὶ των νενομισμένων ψαλμοφιδίων, καὶ μνημοσύνων οὐκ ἔτυχον φιλανθρώπως οἱ θεῖοι Πατέρες κινούμενοι, κοινῶς μνεῖαν τούτων ἀπάντων τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ποιεῖσθαι ἐθέσπισαν, ἀπὸ των ἱερῶν Ἀποστόλων διαδεξάμενοι, ἵνα καὶ οἰμὴ των νενομισμένων ἀνάμερος, διὰ τινος συμβάματος τετυχηκότες, τῇ νῖν κοινήμνεϊα κάκεῖνοι περιλαμβάνοιντο δεικνύντες, ὡς καὶ τὰ υπέρ αυτών γινόμενα, μεγάλην αυτοῖς προξενεῖ τὴν ὠφέλειαν».³

Αν αναρωτηθούμε γιατί επιλέχτηκε αυτό το Σάββατο, και όχι άλλο, για τη μνημόνευση των απ’ αιώνος κεκοιμημένων, η απάντηση είναι η εξής.

Το εν λόγω Σάββατο προηγείται την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος.

Η μνημόνευσή τους τελείται σε συνδυασμό με την εορτή της ημέρας προκειμένου να απολαμβάνουν και οι κεκοιμημένοι τα δώρα του Αγίου Πνεύματος.

Το Άγιο Πνεύμα είναι Αυτό που συνεχίζει το σωτηριολογικό έργο του Χριστού και το έργο του Αγίου Πνεύματος δεν περιορίζεται μμονάχα στους ζωντανούς, αλλά εκχέεται και στους κεκοιμημένους, καθόσον και αυτοί είναι μέλη της Εκκλησίας του Χριστού.

³ Συναξάρι του Σαββάτου της Απόκριω. Τριώδιον

Άγιος Παΐσιος για τα μνημόσυνα:

(...)Όπως ανακουφίζουμε τους φυλακισμένους με αναφυκτικά κ.λπ. που τους πηγαίνουμε, έτσι και τους νεκρούς τους ανακουφίζουμε με τις προσευχές και τις ελεημοσύνες που κάνουμε για την ψυχή τους. Οι προσευχές των ζώντων για τους κεκοιμημένους και τα μνημόσυνα είναι η τελευταία ευκαιρία που δίνει ο Θεός στους κεκοιμημένους να βοηθηθούν, μέχρι να γίνει η τελική Κρίση. Μετά την δίκη δεν θα υπάρξει πλέον δυνατότητα να βοηθηθούν.

Ο Θεός θέλει να βοηθήσει τους κεκοιμημένους, γιατί πονάει για την σωτηρία τους, αλλά δεν το κάνει, γιατί έχει αρχοντιά. Δεν θέλει να δώσει δικαίωμα στον διάβολο να πει: «Πως τον σώζεις αυτόν, ενώ δεν κοπίασε;».

Όταν όμως εμείς προσευχόμαστε για τους κεκοιμημένους. Του δίνουμε το δικαίωμα να επεμβαίνει. Περισσότερο μάλιστα συγκινείται ο Θεός, όταν κάνουμε προσευχή για τους κεκοιμημένους παρά για τους ζώντες.

Γι' αυτό και η Εκκλησία μας έχει τα κόλλυβα, τα μνημόσυνα. Τα μνημόσυνα είναι ο καλύτερος δικηγόρος για τις ψυχές των κεκοιμημένων. Έχουν την δυνατότητα και από την κόλαση να βγάλουν την ψυχή(...)

Παρερμηνείες στην Παράδοση της Εκκλησίας.

Θα πρέπει, τέλος, να εξηγήσουμε ότι πολλά λάθη από την άγνοια του παρελθόντος έχουν φτάσει ως τις μέρες μας, και θα πρέπει άμεσα να διορθωθούν, όπως:

■ Τα μνημόσυνα θα πρέπει να γίνονται την ημέρα που πρέπει, αν αυτό είναι εφικτό, αλλιώς κατ' οικονομία και μόνο ο ιερέας θα επιτρέψει την τέλεση του ωριότερα ή αργότερα.

■ Το σπάσιμο γυάλινων αντικειμένων ή άλλων τοιούτων, το σκέπασμα των καθρεφτών και των τηλεοράσεων για άγνωστο λόγο και η απαίτηση των συγγενών από τον ιερέα να κάνει αγιασμό στο σπίτι του αποθανόντος για να φύγει το κακό, είναι άκρως ειδωλολατρικές συνήθειες και είναι καιρός με την καθοδήγηση των ιερέων μας, να εξαλειφθούν από την παράδοση της Εκκλησίας μας.

■ Στα μνημόσυνα παραθέτουμε και ευλογούνται μόνο καλώς βρασμένα κόλλυβα (σιτάρι) ως ενδεικτικά της Αναστάσεως και όχι άλλα υποκατάστατα (κουλουράκια – ψωμάκια – γλυκά κ.τ.λ.).

■ Τα κόλλυβα συμβολίζουν τις αμαρτίες του αποθανόντος κι εμείς όταν τα τρώμε λέμε “ο Θεός να τον συγχωρέσει”.

■ Το πρώτο Σάββατο της Τεσσαρακοστής δεν είναι «Ψυχοσάββατο», αλλά εορτάζουμε το «δια κολλύβων» θαύμα του Αγίου Θεοδώρου του Τήρωνος.

■ Στα Ψυχοσάββατα μπορούμε να παραθέτουμε κόλλυβα είτε στην Εκκλησία, στον Εσπερινό της Παρασκευής και στην Θεία Λειτουργία του Σαββάτου, είτε στα κοιμητήρια, κατόπιν συνεννόησης με τους ιερείς, το Σάββατο μετά την Θεία Λειτουργία, είτε και στα δύο. Πρόκειται περί της ίδιας αξίας, αφού η ίδια ακολουθία διαβάζεται.

■ Τα εὐλογηθέντα κόλλυβα δεν τα πετάμε ποτέ στα σκουπίδια, παρά μόνο τα μοιράζουμε σε γνωστούς και φίλους εις μνημόσυνο και συγχώρεση του αποθανόντα.